

Pokojowe rozstrzygnięcie sporów międzynarodowych

I. Wprowadzenie

§ 1. Źródła

Regulacja prawnomiędzynarodowa dotycząca pokojowego rozstrzygnięcia sporów międzynarodowych zawarta jest w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz Konwencji haskiej z 1907 roku o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych. Brak jest współcześnie legalnej alternatywy dla metod pokojowych.

§ 2. Spór międzynarodowy.

STSM 1924: różnica stanowisk odnośnie do elementów prawa lub faktów, konflikt poglądów prawnych lub interesów pomiędzy dwoma stronami.

Strony sporu zobowiązane są do:

- 1/ poszukiwania sprawiedliwego rozwiązania w dobrej wierze i w duchu współpracy
- 2/ powstrzymania się od działań pogarszających sytuację, zwłaszcza od użycia siły
- 3/ art. 33 Karty Narodów Zjednoczonych nie wskazuje metod rozwiązywania sporów w układzie hierarchicznym

§ 3. Metody rozstrzygnięcia sporów.

Wśród metod pokojowych metod rozróżnia się metody:

a) dyplomatyczne

- obejmujące jedynie zainteresowane państwa
- z udziałem podmiotów trzecich

b) sądowe

- z udziałem sądów międzynarodowych
- z udziałem sądów bądź trybunałów arbitrażowych.

§ 4. Metody dyplomatyczne

A. Negocjacje

- MTS: jeśli w odniesieniu do jakiejś kwestii zachodzi sprzeczność interesów i uprawnień państw pozostających w sporze, metodą najwłaściwszą pozwalającą na zrównoważone i sprawiedliwe jego rozstrzygnięcie są negocjacje
- Strony powinny przystąpić do bezpośredniej wymiany poglądów w kwestiach spornych w dobrej wierze
- Rozmowy powinny być prowadzone w sposób umożliwiający zawarcie sprawiedliwej umowy w ich wyniku; z obowiązku działania w dobrej wierze wynika konieczność gotowości państw na ustępstwa
- W razie gdy w toku negocjacji w rozsądnym terminie do porozumienia nie dojdzie – strony sięgają po kolejne metody, natomiast same negocjacje pomagają w sprecyzowaniu przedmiotu sporu
- "rozsądny termin" zależy od okoliczności konkretnej sprawy.

B. Mediacja

- w rokowaniach dyplomatycznych obok samych stron sporu uczestniczy podmiot trzeci: państwo – np. Watykan, organizacja międzynarodowa- np. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, funkcjonariusz organizacji – SG ONZ
- zakres uprawnień mediatora określają same strony sporu
- jest neutralny wobec sporu, zadaniem jest ułatwienie osiągnięcia porozumienia
- jest doradcą i udziela zaleceń, ale nie jest sędzią ani arbitrem
- oferta mediacji nie powinna być uważana za akt o nieprzyjaznym charakterze

C. Dobre usługi

- z udziałem podmiotów trzecich
- jedyną rolą państwa świadczącego dobre usługi – umożliwienie kontaktu stronom pozostającym w sporze oraz doprowadzenie do ich rozmów; przydatne zwłaszcza w

sytuacjach gdy strony sporu nie utrzymują stosunków dyplomatycznych

- gwarantuje bezpieczne miejsce spotkania, organizuje kontakt stron sporu, umożliwia organizacyjnie i technicznie podjęcie innych metod dyplomatycznych – np. negocjacji
- dawca dobrych usług nie proponuje rozwiązań, nie uczestniczy merytorycznie w rozstrzygnięciu sporu

D. Komisja śledcza (komisja badań)

- same strony powołują między sobą komisję śledczą, określają tryb jej powołania i działania, skład, miejsce działania, język postępowania, tryb podejmowania decyzji
- orzeczenie komisji ogranicza się do stwierdzenia faktów i nie ma charakteru orzeczenia arbitrażowego
- komisja na podstawie przeprowadzonych dowodów bada sytuację faktyczną, przedstawia stronom sporu sprawozdanie i wnioski
- strony mają swobodę co do tego, w jaki sposób wykorzystać raport
- komisja śledcza może być powołana także na potrzeby i w związku z inną metodą rozstrzygania sporu

E. Koncyliacja

- postępowanie ugodowe
- koncyliacja polega na zbadaniu sprawy przez komisję powołaną do tego ad hoc przez strony sporu albo stałą komisję
- komisja przedstawia konkluzje co do faktów lub prawa, ewentualnie niewiążące zalecenia dla stron, propozycje rozstrzygnięcia
- zazwyczaj każda ze stron powołuje swoich członków komisji oraz wspólnie określają zasady powoływania członków neutralnych, którzy powinni stanowić w komisji większość
- koncyliacja jest bardziej sformalizowana niż mediacja, zwykle przedstawia się jedną

wersję raportu

- na wszczęcie koncyliacji konieczna jest zgoda obu stron sporu; charakter zaleceń i propozycji - niewiążący

F. Rozstrzyganie sporów przez organizacje międzynarodowe

- organami uczestniczącymi w rozstrzygnięciu są Zgromadzenie Ogólne i Rada Bezpieczeństwa;

- W ramach ONZ rozstrzygane są spory poważne, mogące stanowić zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego

- Rada Bezpieczeństwa ONZ może się zająć sporem: z inicjatywy państw będących członkami ONZ, nawet jeśli nie są stronami sporu

- Państwa poza ONZ – tylko jeśli są stronami sporu

- Rada Bezpieczeństwa – z inicjatywy własnej/innych organów

- Rada Bezpieczeństwa wydaje zalecenia, sugestie

- Działania Rady Bezpieczeństwa są niewiążące dla stron sporu

- Zgromadzenie Ogólne ONZ – na jego forum spór może być wniesiony przez każde państwo oraz Radę Bezpieczeństwa

- Może wydać zalecenia dotyczące pokojowego rozstrzygnięcia sporu z zastosowaniem konkretnej metody

- Może powołać komisję śledczą

§ 5. Metody sądowe rozstrzygania sporów międzynarodowych

A. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

- najważniejszym organem sądowym, kontynuator Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej

- działa na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych, Statutu i Regulaminu

- 15 sędziów, wybierani przez Zgromadzenie Ogólne i Radę Bezpieczeństwa;

siedziba w Hadze

- orzeka w sprawach sporów prawnych, wykładni traktatu, naruszeń prawa międzynarodowego, jakichkolwiek zagadnień prawa międzynarodowego
- orzeka w sporach prawnych, nie politycznych
- rozstrzyga spory wyłącznie między państwami
- przed Trybunałem nie może dojść do non liquet – sytuacji w której brak podstawy prawnej dla rozstrzygnięcia – w celu uniknięcia takiej sytuacji w art. 38 statutu odwołanie do ogólnych zasad prawa międzynarodowego uznanych przez narody cywilizowane i możliwość orzekania ex aequo et bono za zgodą stron

Zgoda na jurysdykcję Trybunału:

- już po zaistnieniu sporu przez zawarcie przez jego strony porozumienia o poddaniu sporu rozstrzygnięciu MTS – zgoda ad hoc
- zaakceptowanie skargi wniesionej przez drugą stronę sporu do MTS w sposób dorozumiany, poprzez przystąpienie do czynności procesowych przez Trybunałem – forum prorogatum
- na podstawie klauzuli jurysdykcyjnej zawartej w umowie – umowa musi być obowiązywać między stronami sporu; wszystkie one muszą być stronami statutu MTS
- złożenie jednostronnej deklaracji do SG ONZ (klauzula fakultatywna) – stwarza po stronie państwa ją składającego obowiązek do uczestniczenia w postępowaniu przed MTS gdy inne państwo wystąpi przeciw niemu. Deklaracja może być wycofana albo zmodyfikowana.
- jurysdykcja transferowana: MTS uznał za skuteczne wobec siebie także jednostronne deklaracje wyrażające zgodę na jurysdykcję, złożone przez państwa jeszcze przed STSM

Środki tymczasowe

- w razie konieczności MTS może w toku postępowania wskazać pewne środki tymczasowe służące zabezpieczeniu praw stron sporu – mają charakter wiążący

Postępowanie

- pierwsza faza: badanie jurysdykcji Trybunału
- możliwe jest dopuszczenie interwencji państwa trzeciego które nie jest stroną sporu, jeśli jego prawa mogłyby zostać przez postępowanie naruszone

Wyrok MTS jest wiążący dla stron

- mają obowiązek wykonania orzeczenia
- w razie niezastosowania się – RB może wydać stosowne zalecenia co do dalszego postępowania

Opinie doradcze

Poza sprawowaniem jurysdykcji spornej MTS może wydawać opinie doradcze. Opinię doradczą MTS może wydać na wniosek Rady Bezpieczeństwa albo Zgromadzenia Ogólnego – w każdej kwestii prawnej. Inne organy ONZ oraz organizacje wyspecjalizowane (one po uzyskaniu upoważnienia Zgromadzenia Ogólnego) mogą wnieść do Trybunału o wydanie opinii w kwestiach prawnych, które wyłoniły się w toku ich działalności. Z wnioskiem o wydanie opinii NIE może wystąpić państwo członkowskie ONZ. Opinia doradcza ma charakter niewiązący.

B. Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza

- utworzony na podstawie Aneksu VI do Konwencji o Prawie Morza z 1982
- siedziba w Hamburgu, 21 sędziów
- kompetencja przedmiotowa Trybunału obejmuje spory wynikłe ze stosowania Konwencji z 1982 roku; stronami postępowania mogą być tylko państwa będące stronami Konwencji
- orzeczenie Trybunału – ostateczne, wiąże strony

C. Arbitraż

- Konwencja haska: arbitraż międzynarodowy ma za zadanie rozstrzygnięcie sporów między państwami przez sędziów przez nie wybranych na zasadzie poszanowania prawa. Zastosowanie arbitrażu pociąga za sobą obowiązek poddania się z dobrą wiarą jego wyrokowi
- Podstawą arbitrażu zawsze – porozumienie między stronami: kompromis arbitrażowy (umowa) albo klauzula arbitrażowa zawarta w umowie
- Strony same ustalają sposób powoływania arbitrów, skład i procedurę
- Wyrok jest wiążący dla stron
- Procedura na ogół jest jednoinstancyjna
- Stały Trybunał Arbitrażowy – od 1899 (konwencja haska), mało aktywny